

Politiek wil geen Andere Overheid

Het actieprogramma Andere Overheid werd door het 2e kabinet Balkenende anderhalf jaar geleden gelanceerd. De Tweede Kamer heeft het actieprogramma tot Groot Project bestempeld. Kennelijk vind men het van groot belang. Het is nu, aan het begin van het zomerreces 2005, tijd voor een kritische tussenbalans.

Wie de discussie volgt, zal het opvallen dat er op hoofdlijnen consensus bestaat over welke kant het op moet gaan (zie o.a. Wolfson, Frissen, de REA, het manifest van de VNG/VGS e.a.). Er is een gedeelde visie. Kenmerken van deze visie zijn: een kleinere overheid, minder regels, meer ruimte voor de samenleving, meer lokale en regionale verscheidenheid, nadruk op de uitvoering enerzijds en selectieve beleidsontwikkeling voor de lange termijn anderzijds, horizontale sturing en verantwoording in plaats van verticaal dirigisme.

Je zou kunnen zeggen dat, sinds de start van het actieprogramma, de werkelijkheid zich als een bepaald soort scenario ontrolt. In de werkelijkheid zie ik een *politiek scenario*. Er worden geen moeilijke, expliciete politieke keuzes gemaakt, de bestaande machtsverdeling van actoren is leidend. Het politieke scenario leidt mogelijk op langere termijn tot verbeteringen in het functioneren van de overheid. Maar de financiële prijs is hoog en dit scenario kost veel (negatieve) energie.

Op grond van de gedeelde visie is een ander scenario mogelijk. Dit alternatieve scenario heeft als uitgangspunt dat expliciete politieke keuzes worden gemaakt over de taken van de overheid en hoe die worden uitgevoerd. Dit scenario leidt tot een betere, meer voorwaardenscheppende en tegelijkertijd zekerheid biedende, overheid. De samenleving plukt daar de vruchten van. Het is een scenario met een wenkend perspectief dat los staat van het klassieke politieke links-rechts denkschema. De financiële prijs is gelijk aan die van het politieke scenario, maar het verschil zit in de kwaliteit van het veranderproces (veel positieve energie) en de te behalen resultaten (betere overheid). Het alternatieve scenario is dus superieur.

In het politieke scenario gaat alles en iedereen zijn eigen gang en iedereen wijst naar de ander. Verbeteringen zijn vooral het gevolg van vernieuwingen in uitvoeringsprocessen door ICT-toepassingen (BSN, DigiD enz.). Als gevolg hiervan verdwijnen er veel banen bij de overheid. Maar dit wordt niet uitgesproken, want de politiek is doodsbang voor het 'werkloosheids-spook'. In het politieke scenario wordt verstoppertje gespeeld, er is geen ruimte voor openheid en eerlijkheid. Het is daardoor ongeloofwaardig en biedt een voedingsbodem voor cynisme. De angst om open kaart te spelen heeft een verlamdend effect op de mensen die bij de overheid werken. Mensen zijn bereid mee te werken aan veranderingen als er een wenkend perspectief is (dat er dus is!) en als er rekening wordt gehouden met hun legitieme belangen en onzekerheden. Dit veronderstelt een uitgesproken gemeenschappelijke visie en open communicatie tussen alle betrokkenen: Ontbreekt volledig!

De kosten van het politieke scenario zijn gelijk aan de bestaande meerjaren-uitgavenbegroting van de regering, de financiële brei van de collectieve lasten waar niemand meer de weg in weet en waar de politiek lekker mee uit de voeten kan. In deze brei wordt ieder financieel gegeven door de politiek als een op zichzelf staand iets beschouwd. Zo is becijferd dat de administratieve lasten van de burger, door de verplichting formulieren in te vullen, € 1,2 miljard bedragen. Dat haalt even de headlines van de landelijke media, wellicht dat er nog een kamervraag over gesteld wordt en de volgende dag zijn we het allemaal weer vergeten. Het politieke scenario is geen scenario.

Aan het alternatieve scenario ligt een heldere en uitgesproken a-politieke visie ten grondslag die uitgaat van de maatschappelijke problemen van de 21^e eeuw, waaruit de taken van de overheid worden afgeleid. Het houdt rekening met de demografische ontwikkeling en de te verwachten grote natuurlijke uitstroom van ambtenaren. In het perspectief van een Betere Overheid kunnen mensen zich herkennen, de maatschappelijke problemen en knelpunten worden benoemd, waardoor oplossingen bespreekbaar worden en veranderprocessen op gang kunnen komen. Mensen komen daardoor in beweging en gaan meedoen. Er komt positieve energie los. De crux van succesvol veranderen ligt immers in de benadering van mensen. De kwaliteit van de dienstverlening en het functioneren van de overheid zal werkelijk gaan verbeteren. Want gemotiveerde mensen staan aan de basis.

De kosten van het alternatieve scenario zijn gelijk aan de kosten van het politieke scenario; ook hier zijn de financiële zekerheden voor de ambtenaren geborgd. Wie zijn baan verliest mag kiezen: stoppen met werken, met volledig behoud van de arbeidsvoorwaarden, of op een andere wijze maatschappelijk nuttig werk verrichten. Financieel staat de overheid garant.

Het alternatieve scenario vereist wel politiek leiderschap en regie. Hieraan ontbreekt het helaas. De schuld ligt niet alleen bij het kabinet, maar bij het gehele politieke bestel. Het is de verstikkende status quo, waardoor een grauwsluier over dit land blijft liggen.

20 juni 2005